

Türk Mimarlığında Bir Öncü

Leman Cevat Tomsu

Leman Cevat Tomsu, 7 Haziran 1913 yılında Kayseri’de dünyaya gelmiştir. 1918 yılında tanınmış ve önemli isimlerin eğitim görmüş olduğu Erenköy Kız Lisesi’nde yatılı olarak tahsil hayatına başlamış, ilk ve orta öğrenimini aynı okulda tamamlamıştır. Erenköy Kız Lisesi’nden mezun olduktan sonra 1930 yılında Güzel Sanatlar Akademisi’ne yazılmıştır. Güzel Sanatlar Akademisi’nde dönemin önemli isimlerinden mimarlık, şehircilik ve yapı alanında dersler almıştır.

Güzel Sanatlar Akademisi Öğrenci Sergisi’nde yer alan ‘400 Kişilik Yatılı Öğrenci Yurdu Projesi’, Leman Tomsu’nun 1932 yılında daha ikinci sınıf öğrencisi iken Mimar Dergisi’nde yayımlanmış ilk çalışması olmuştur. 1934 yılında mimarlık eğitimini tamamlayan Leman Cevat Tomsu Türkiye’de mimarlık diploması alan ilk iki kadından biri olmuştur. (Erenköy Kız Lisesi’nin ortaokul yıllarından bu yana en yakın dostu ve sınıf arkadaşı Münevver Belen ile birlikte mimarlık alanından mezun olmuş ilk Türk kadın mimarlar olarak kayda geçmiştir.) 1934-1940 yılları arasında çok sayıda proje üreten Tomsu, mezuniyetinin ardından 1935 yılında İstanbul Belediyesi İmar Müdürlüğü’nde şehircilik uzmanı Martin Wagner ile birlikte çalışmaya başlamıştır. 1940 yılına kadar İstanbul Belediyesi’ndeki çalışmaları ve girdiği proje yarışmaları ile kendini göstermeyi başarmıştır. Wagner’in bakış açısından etkilenen Tomsu, dönemin önemli isimlerinden Sabri Oran ve Emin Onat ile de mesleki ilişkilerini sürdürmüştür.

1939 yılında Samsun Merkez Bankası Proje Yarışması için hazırladığı projenin yanı sıra, Tozkoparan’da da bir gazino projesi tasarlamıştır. 1941 yılında Emin Onat’ın daveti üzerine 40 yıl sürecek akademik bir hayata adım atan Tomsu, Yüksek Mühendis Mektebi Mimari Şubesi’nin ilk kadın öğretim üyesi sıfatını almıştır. O dönemki adıyla ‘Yüksek Mühendis Mektebi’ olan İstanbul Teknik Üniversitesi’nde 1. Bina Bilgisi Kürsüsünde Prof. Emin Onat’ın asistanlığına başlamıştır. Leman Tomsu, yine aynı yıl içinde önceki adı ‘Türk Yüksek Mimarlar Birliği’ olan Mimarlar Odası’na kaydolarak, Ocak 1942’de Türk sivil mimarisini anlattığı geleneksel ‘Bursa Evleri’ tezi ile doçentliğe kabul edilmiştir. Tezi, 1950’de kitap olarak yayımlanmıştır. İlerleyen dönemde de profesörlük unvanını almıştır.

Dönemsel olarak ortaya çıkan uluslararası mimarlık yaklaşımlarını içeren modern mimarlığın yerine, eski Türk mimarisinin içinde; sosyal hayatın ihtiyaçlarını karşılayan, modern tekniklerden de faydalanılan, yerli ve milli bir mimari tarzın yaratılması düşüncesi ile çalışmalarını sürdürmüştür.

Leman Tomsu, akademi yıllarıyla birlikte bir taraftan mimarlık mesleğini genç nesillere öğretirken öte yandan çeşitli yarışmalar için de proje üretmeye devam etmiştir. Kendi döneminin meslektaşlarından farklı olarak konut dışında kamu yapıları üzerinde de çalışmalar yapan Tomsu’nun 1938 yılında tasarladığı Kadıköy Halkevi Proje Yarışması’nda üçüncülüğü alan projesi, ikinciliği alan Mimar A. Sabri ve Emin Onat’ın projeleri ile benzerlikler göstermektedir.

İkinci Dünya Savaşı’nın ardından 1950’li yıllarda savaşın yıkımına uğrayan bazı kentlerin incelemelerini yapmak üzere İsviçre, Almanya, İsveç, Fransa ve İtalya’ya gitmiştir. 1958 yılında ise İngiltere’de sekiz ay, Almanya’da altı ay kalarak bilimsel çalışma ve araştırmalar yapmıştır. Yaşamı boyunca farklı dönemlerde mesleki incelemelerde bulunmak üzere Fransa, ABD, Finlandiya, Danimarka, İsveç ve Norveç gibi birçok ülkeye gitmiş ve ABD’de iken California Üniversitesi’nde misafir profesör olarak görev almıştır.

1936-1959 yılları arasında 17 uygulama projesi yapan Tomsu, 1938-1954 yılları arasında katıldığı yarışmalarda 5’i birincilik olmak üzere 14 ödül almıştır. İlk çalışmaları olan Gerede ve Emirdağ Evleri’nden belediye bürosunda gerçekleştirdiği plaj soyunma kabinleri, çocuk bahçesi, yüzme havuzu gibi projelerinden yarışma projesi olarak hazırladığı banka yapısına kadar tüm eserlerinde dönemin mimarlık yaklaşımlarını yansıtan modernizmden etkilenmiştir ancak 1940’lara doğru geleneksel vurgunun arttığı bir tasarım anlayışına yöneldiği görülmektedir. Tomsu, 1975 yılında emekli olmuş, 29 Nisan 1988 tarihinde vefat etmiştir.

Leman Tomsu’nun asistanı ve yakın dostu olan Birsen Doruk, ölümünün ardından Leman Tomsu’yu ‘Yeni Türkiye’nin sembolü, Atatürkçü’ olarak tanımlarken; Prof. Hande Suher, ‘Bina Bilgisi’ dersi aldığı Tomsu’yu düşüncelerinde özgür, inandığı fikirleri savunan bir akademisyen olmasının yanı sıra, ‘Fevkalade, güzel, zarif, medeni, hanımefendi, açık, dürüst, hassas, ölçülü, rabıtalı’ şeklinde tanımlamıştır.

Leman Cevat Tomsu, Cumhuriyet tarihinin ilk kadın mimarlarından biri olmasının yanı sıra mimarlık alanında eğitim veren ilk kadın akademisyen olması yönüyle de mimarlık tarihimizin önemli bir ismi olmuştur. Kimi zaman yaptığı projelerle kimi zaman akademide verdiği mimarlık eğitimiyle tarihte yerini almıştır.